

Αναδιφώντας το χθες (315)

Ξεφυλλίζοντας τη ρεθεμνιώτικη ιστορία του βιβλίου (4)

■ Του ΧΑΡΗΣ ΣΤΡΑΤΙΑΔΑΚΗ*

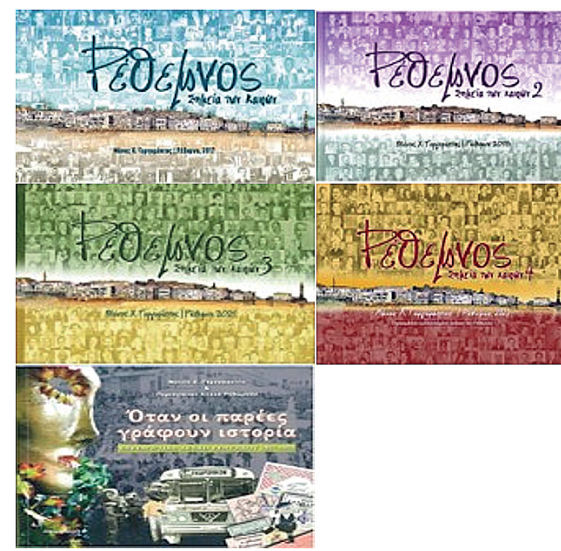

Παρακάτω θα συναντήσουμε το μέγαρο της Ιεράς Μητροπόλεως Ρεθύμνης και Αυλοποτάμου, η οποία αποτελεί έναν από τους μεγαλύτερους και διαρκέστερους εκδοτικούς οίκους του Ρεθύμνου.

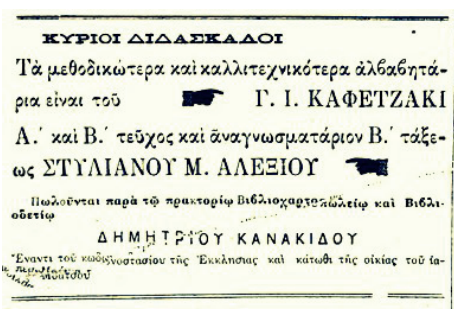
Συνεχίζουμε σήμερα τη νοερή περιήγησή μας στην ιστορία του βιβλίου στο Ρέθυμνο. Είχαμε σταματήσει στο τυπογραφείο Μαραγκουδάκη, το οποίο συνέχισε την πορεία του με την κόρη του Καλλιόπη Κουτσουράκη και αγοράστηκε τελικά από την υπάλληλό του Γεωργία Καραγιαννάκη, που το διατηρεί μέχρι σήμερα, συμπληρώνοντας συνολική πορεία μεγαλύτερη του ενός αι-

Ναυαρχίδα των εκδόσεων της Μητρόπολης είναι οπωσδήποτε το περιοδικό «Νέα Χριστιανική Κρήτη», το οποίο συμπληρώνει εφέτος ζωή 23 ετών, έχοντας φτάσει στο τεύχος με τον αριθμό 39. Πέραν αυτού όμως κατά το παρελθόν είχαν εκδοθεί κι άλλα περιοδικά, όπως επί του μακαριστού Τίτου Συλλογαρδάκη, αλλά και βιβλία, όπως η διδακτορική διατριβή της Ασπασίας Παπαδάκη και η πρόσφατη δεύτερη έκδοση του βιβλίου «Εξισλαμισμοί και επανεκχριστιανισμοί στην Κρήτη 1645-1899» του Μανόλη Πεπονάκη.

Στα γραφεία της Μητρόπολης εργάζεται ο μεγαλύτερος παραγωγός βιβλίων της τελευταίας δεκαετίας, θεολόγος Μάνος Γοργοράπτης. Μέχρι στιγμής μάς έχει προσφέρει τέσσερις ογκώδεις τόμους με βιογραφίες Ρεθυμνίων των δεκαετιών του 1960 και 1970 και ετοιμάζεται ολοταχώς για την έκδοσή του πέμπτου, ενώ παράλληλα έχει ιστορήσει την Περιηγητική Λέσχη Ρεθύμνου στον επίσης ογκώδη τόμο «Όταν οι παλιές γράφουν ιστορία». Έχει επίσης ιστορήσει τον δήμαρχο Τίτο Πετυχάκη.

οπωλείο που αντιπροσώπευσε στο Ρέθυμνο τα βιβλία του εκδοτικού οίκου Γεωργίου Φέξη (Κωμική Βιβλιοθήκη, Βιβλιοθήκη Ταξιδιών, Ιατρική Βιβλιοθήκη, Φιλολογική Βιβλιοθήκη, Επιστημονική Βιβλιοθήκη, Φιλοσοφική Βιβλιοθήκη, Λαϊκή Βιβλιοθήκη, Λογοτεχνική Βιβλιοθήκη, Πατριωτική Βιβλιοθήκη, Παιδική Βιβλιοθήκη κ.ά.), πουλώντας τα με πάγια τιμή 5 δραχμών τον μήνα. Παράλληλα το βιβλιοδότη του παρήγαγε άλμπουμ, καπελιέρες και κάθε είδους χάρτινα κουτιά.

Συνεχίζοντας στην Τομπάζη, οδό βιβλιοπωλείων παλιότερα κι αυτή, στο ισόγειο της οικίας Καφάτου αρχικά και στη συνέχεια απέναντι σ' εκείνο της οικίας Μοάτσου φέρνουμε στη μνήμη το βιβλιοπωλείο βιβλιοδότη Δημητρίου Κανακίδη. Ήταν το βιβλιο-

Στον δρόμο αυτό στεγαζόταν και το βιβλιοπωλείο Μανουσάκη. Μεταξύ άλλων, εδώ είχε τυπωθεί το έτος 1961 το βιβλίο «Πρόχειρος τουριστικός οδηγός της πόλεως και του νομού Ρεθύμνης» του καθηγητή Δημήτρη Δαφέρμου, έργο πρωτοποριακό για το είδος του. Το τυπογραφείο είχε ξεκινήσει τις εργασίες στο τέλος της δεκαετίας του 1950 κι είχε τυπώσει αρκετά μικρά βιβλία, μεταξύ των οποίων θα πρέπει να ήταν και εκείνο με τον τίτλο «Χριστιανισμός και παιδαγωγική», με εκδότη την Χριστιανική Ένωση Ρεθυμνίων και περιεχόμενο την διάλεξη που είχε δώσει στη διπλανή αίθουσα των Τριών Ιεραρχών το 1959 ο επιθεωρητής δημοτικών σχολείων Κωνσταντίνος Αλιφιεράκης.

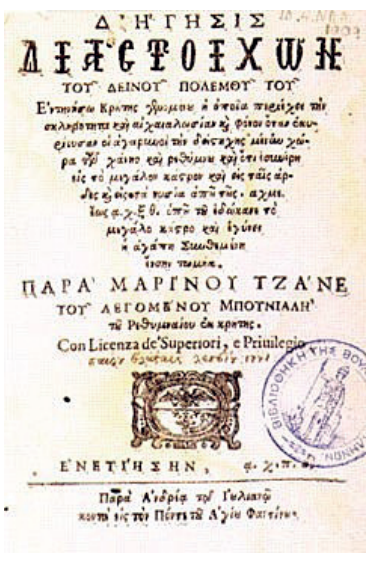
Μιας κι αναφερθήκαμε ονομαστικά σε ρεθεμνιώτικα βιβλία, θα παραθέσουμε εδώ τους τίτλους και τα εξώφυλλα τριών ακόμα. Το πρώτο είχε τυπωθεί στο τυπογραφείο Γεωργαδάκη το 1943 με τον τίτλο «Στοιχεία Γερμανικής. Χάρην των μαθητών του Γυμνασίου Ρεθύμνης», με συγγραφέα τον θεολόγο τότε καθηγητή του Γυμνασίου Αρρένων κι αργότερα πανεπιστημιακό καθηγητή Κώστα Καλοκύρη. Το δεύτερο βιβλίο τυπώθηκε από το διάδοχο τυπογραφείο του Γεωργίου Πίσσα το 1957 με τον τίτλο «Καπνός αποθράσκων. Έργα και Ημέρα του Εκδρομικού Ομίλου της Παγκρητικής Ενωσης Η.Π.Α.». Το βιβλίο είχε εκδώσει η Σχολική Εφορεία Κυριάννας και ο δάσκαλος Σήφης Δοκιμάκης. Το τρίτο βιβλίο, με τον τίτλο «Λαογραφικά Κρήτης», που τυπώθηκε στο τυπογραφείο Φραγκιαδάκη, περιείχε δύο εισηγήσεις των ετών 1963 και 1964 του Χριστόφορου Σταυρουλάκη προς το Διοικητικό Συμβούλιο του Λυκείου των Ελλήνων. Τελικά, όπως έχω γράψει αναλυτικά αλλού, ο αειμνηστος Κρητολόγος είχε προχωρήσει ανεξάρτητα από το Λύκειο, ιδρύοντας την ΙΛΕΡ, την οποία πάντως μπορούμε να θεωρήσουμε ως «τέκνο» της Λαογραφικής Επιτροπής του Λυκείου.

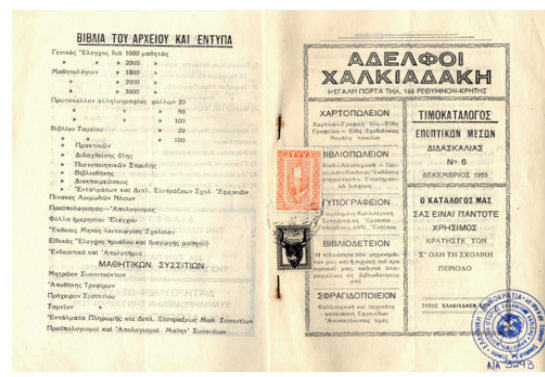
Κάπου εδώ στην οδό Τομπάζη είχε λειτουργήσει για απροσδιόριστο χρονικό διάστημα στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και το βιβλιοπωλείο Ζανουδάκη, το οποίο αναφέρει στα «ιστορικά σημειώματα». Το παλαιόν Ρέθυμνον» ο Ιωάννης Δετοράκης. Αρκετά αργότερα απέναντι, στη γωνία των οδών Μουσουρού και Μανιουδάκη, είχε λειτουργήσει κατά τη δεκαετία του 1960 το βιβλιοχαρτοπωλείο Στουρνάρα, που έκλεισε γρήγορα. Στην οδό Τομπάζη, απέναντι από το καμπαριό είχε λειτουργήσει από το 1912 μέχρι το 1941 το βιβλιοπωλείο του Ιωάννη Σιράγα. Ο ιδιοκτήτης του ανήκε στους πνευματικούς ανθρώπους της πόλης και εκτελέστηκε τον Μάιο του 1941 στην Άμμο των Μισιρίων από τα γερμανικά στρατεύματα.

Μεγάλο μέρος των δραστηριοτήτων του Σιράγα απασχολούσε το πρακτορείο εφημερίδων που διατηρούσε, με 15 τίτλους εφημερίδων και δύο περιοδικών, αριθμό που ήταν υπερμεγέθεις για το τότε Ρέθυμνο. Αξίζει, νομίζω, να σημειώσουμε τους τίτλους τους: «Εστία», «Αθήναι», «Εφημερίς των Συζητήσεων», «Στέμμα», «Πρωινή», «Εφημερίς του Χρηματιστηρίου», «Χρονικά», «Ελευθερον Βήμα», «De Progrese», «Νέα Εφημερίς» Ηρακλείου, «Εσπερινός Ταχυδρόμος» Χανίων, «Νέα Κρήτη» Χανίων και «Ελευθερος Τύπος» Πατρών. Στις αθηναϊκές εφημερίδες περιλαμβάνονταν και ο «Ριζοσπάστης», που εκδιδόταν από το 1908 μέχρι το 1911 από τον Γ. Φιλάρετο, πρόδρομος του μεταγενέστερου, από το 1917, «Ριζοσπάστη» του Γ. Πετσόπουλου. Να σημειώσουμε ότι το πρακτορείο τύπου αποτελούσε κοινή επιχείρηση του Σιράγα με τον Βασίλειο Καλαϊτζάκη.

Αφήνουμε την οδό Τομπάζη για να περάσουμε απέναντι στην οδό Μπουσιαλή. Ο Μαρίνος Μπουσιαλής, γιος του Τζανή και αδελφός των ζωγράφων Εμμανουήλ και Κωνσταντίνου, προσερχόμενος δηλαδή από οικογένεια λογίων και καλλιτεχνών, μετά την κατάληψη του Ρεθύμνου το 1646 κατέρρευε διαδοχικά στον Χάνδακα, στα Επτάνησα και στη Βενετία. Υπήρξε συγγραφέας των έργων «Κρητικός Πόλεμος», «Ψυχωφελής Κατάνυξις» και «Ακολουθία του αυτού μεγαλομάρτυρος Γοβδελαά», ήταν δηλαδή κατεχόμενη άνθρωπος του βιβλίου. Στον δρόμο που φέρει τιμητικά το όνομά του, τα γνωστά και ως «Πεταλάδικα», δραστηριοποιήθηκε ως βιβλιοδότης για λίγα χρόνια ο Γιώργος Δέλιος, στο εργαστήριο με το ποιητικό όνομα «Βιβλιαμφιαστής».

Βγαίνοντας από τη Μεγάλη Πύλη αριστερά, κοντοστεκόμαστε μπροστά στο όμορφο σήμερα καφέ, που στέγαζε στο παρελθόν το βιβλιοπωλείο των αδελφών Χαλκιαδάκη, Πάνη και Στέλιου. Το κατάστημά τους είχε ξεκινήσει πολύ φιλόδοξα, αφού συνδυαζόταν με τυπογραφείο, βιβλιοδότη και σφραγιδοποιείο, ενώ αργότερα έφερε και μηχανήμα φωτοτυπιών. Ο κατάλογος που έστειλαν κάθε χρόνο στα σχολεία περιλάμβανε δεκάδες είδη, τόσο για τους μαθητές όσο και για τους δασκάλους και φυσικά για τους ρέκτες του βιβλίου. Αργότερα ο Γιάννης διατήρησε το ρεθεμνιώτικο βιβλιοπωλείο και ο Στέλιος ίδρυσε ένα νέο στο Ηράκλειο, το οποίο δραστηριοποιήθηκε και στον χώρο των εκδόσεων, με το όνομα «Κνωσός». Θα συνεχίσουμε όμως στις επόμενες «Αναδιφώσεις».

Μνημόσυνο σ' ένα φίλο 1

Ανέλιπτα μεγάλη υπήρξε η ανταπόκριση αναγνωστών στις «Αναδιφώσεις» της Μεγάλης Παρασκευής με τον τίτλο «Μνημόσυνο σ' ένα φίλο που δεν δικαιούνταν να 'χει το δικό του όνομα». Ευχαριστώ όλους που δεν δίστασαν να μου δηλώσουν τη συμπαράστασή τους στο πένθος που νιώθω. Εδώ σταχυολογώ πρόχειρα: «Το δημοσίευσά σας συγκλονιστικό» Ε.Φ. Χανιά. «Ας είναι αναπαυμένος ο «χωρίς όνομα» φίλος. «Αναπαυμένη» (δυστυχώς) και η κοινωνία μας, απέναντι σε ανθρώπους σαν αυτόν» Γ. Κ. Αθήνα. «Μπράβο Χάρη!», Π.Γ. Αθήνα. «Πολύ συγκινητικό κείμενο. Αιωνία η μνήμη του φίλου σου», Α.Κ. Ρέθυμνο.

Μνημόσυνο σ' ένα φίλο 2

συγγραφικό τον «αποχαιρίσει» στο φευγικό του και έτσι τον τίμησε με τον καλύτερο τρόπο. Να είσαι καλά να τον θυμάσαι τον φίλο σου. Μακαρία του», Α.Α. Ρέθυμνο. «Πόσο σπουδαίο που το έγραψες και το δημοσίευες!», Ε.Γ. Αθήνα. «Πολύ συγκινητικό! Μπράβο σας, πάντα άγιος», Γ. Α. Η.Π.Α. «Τέτοιες «μικροϊστορίες» μαρτυρούν το μεγαλείο των συγγραφέων τους και των «μικρών» πρωταγωνιστών τους», Γ.Φ. Ρέθυμνο.

Μνημόσυνο σ' ένα φίλο 3

«Εξαιρετικό και εύστοχο όπως πάντα. Ο Θεός να τον αναπαύσει», Θ. Ρ. Ρέθυμνο. «Κείμενο λαμπρό, απλό, πραγματικό, από καρδιάς γραμμένο και συγκινητικό, αλλά και συνοδευμένο με καλές φωτογραφίες. Δεν χρειαζόταν τίποτε άλλο, ούτε μια γραμμική περισσώτερη αλλά ούτε και λιγότερη», Π. Κ. Ηράκλειο. «Πάρα πολύ συγκινητικό το κείμενό σου και πολύ καλογραμμένο. Να 'αι πάντα καλά», Η. Κ. Ρέθυμνο. «Άγιος ο μισθός σου για το καταπληκτικό επιμνημόσυνο άρθρο για τον Μανολιό ή...», Θ. Π. Ρέθυμνο. «Μου θυμίζει πόσο έχουμε αδικήσει αυτούς τους ανθρώπους θεωρώντας ότι είμαστε πλασμαμένοι μόνο για μεγάλα πράγματα και για τον εύκολο τρόπο ζωής! Πιστεύω από εκεί ψηλά οι άνθρωποι που τους έχουμε φερθεί με αξιοπρέπεια και καλοσύνη να μας βλέπουν και να χαμογελάνε περιμένοντας να τα ξαναπούμε κάποτε!» Θ. Β. Ρέθυμνο.

Μνημόσυνο σ' ένα φίλο 4

Ένας πάντως αναγνώστης, ο Α.Π., με προβληματίσει, γράφοντάς μου: «Συμπαθητικό και συμπαιθητικό γραμμένο...». Δεν είμαι λογοτέχνης και δεν γράφω κείμενα λογοτεχνικά, περισσότερο ή λιγότερο «συμπαθητικά». Προσπάθησα να μεταφέρω στο χαρτί ό,τι γνώριζα για έναν άνθρωπο που έζησε αθόρυβα δίπλα μας, επιστώντας την προσοχή των φίλων αναγνωστών στους δεκάδες άλλους που κλινοφόρουσαν εξίσου διακριτικά ανάμεσά μας, παραμένοντας τελικά «αόρατοι». Κι αυτό, σ' αντίθεση μ' άλλους που κραυγάζουν και γίνονται ακουστοί χωρίς να έχουν πραγματική ανάγκη, συμπικουρούμενοι από τα μέσα ενημέρωσης και τα άλλα της κοινωνικής δικτύωσης. Θα πρέπει να μάθουμε, νομίζω, στη δουλειά μας, στο σχολείο μας, στη γειτονιά μας, στον περίγυρό μας να εντοπίζουμε τη φτώχεια και να την αντιμετωπίζουμε, γιατί πάνω απ' όλα είναι περήφανη και ποτέ της δεν κραυγάζει...

* Ο Χάρης Στρατιάδακης είναι Δρ. Παιδαγωγικής-ιστορικής ερευνητής-συγγραφέας, strharis@yahoo.gr, 2831055031